

Humification	Humifikation	רקבוב
Heath	Heide	שדה־אברש
Potato-blight	Dörrfleckenkrankheit	שדפון
Arid	arid	שחון
		תאחיזה ר' התלקדות
Reaction	Reaktion	תגובה
Ferrous iron	Eisenoxydul	תחמצת ברזלית*
Iron oxide	Eisenoxyd	תחמצת ברזלנית*
Proportion of	Gehalt	תכולה (שיעור)
Concretion	Konkretion	תלקיד
Conglomerate	Konglomerat	תלקיט
Purple clover	Rotklee	תלתן אדם*
		תרמילים, ראה קטניתיים
Expansion	Quellung	תפיחה
Formation	Formation (bot., geol.)	תצורה*
Suspension	Suspension (chem.)	תרחיף
to suspend	suspendieren (chem.)	תרחף
Buffer, Regulator	Puffer (chem.)	תריס
		תרכות, ראה רכונ
Subsoil	Untergrund	תשתית, משתית*

לרשימה זו המציא לנו הד"ר מ. אבנימלך את ההערות הבאות:

הערותי מכוונות רק לאלה המונחים אשר יש בהם ענין לגאולוגיה, שבה הנני עוסק. בהרבה מן המונחים, אשר הנני מציעם כאן, השתמשתי בפרסומי (ב"השדה", "ידיעות החברה העברית לחקירת ארץ־ישראל", ב"הטבע והארץ" ובספרית "לנער" של ה.ק. הק.) ובעל־פה, בהרצאותי באוניברסיטה העברית. אתי בכתובים מספר רב של מונחים גאולוגיים גאוגרפיים וכדו' המחכים רק לסדרם ופרסומם.



הנני מעיר כאן את הערותי כסדר המונחים ברשימתו של הד"ר בן שמאי בספרו של ד"ר א. ריפנברג "ידיעת הקרקע".

1. בְּתוּר — Zerklüftung — Cleavage

יש כאן אי-התאמת המונח האנגלי לגבי הגרמני: cleavage מתאים בגרמנית ל-Spaltbarkeit או Spaltung, כנגד זה Zerklüftung מתאים באנגלית ל-crevasse או fissure. לא ברור אִזוּא למה התכוון העורך. מלבד זה המונח "בתור" איננו מתאים לא למונח האנגלי ולא לגרמני: שניהם מתכוונים בעיקר לפעולה עצמה ולא לאחת מתוצאותיה, כפי שיש להבין זאת מן המונח העברי המוצע.

הנני מציע אפוא:

בְּתוּר — Zerklüftung — Crevasse, fissure.

נגיד על-כן "בתור ההרים, השכבות" — Zerklüftung der Gebirge — fissuring of mountains, of stratas. — der Schichten

כמובן: "הרים מבוטרים" או "שכבות מבוטרות" — fissured mountains, stratas — zerklüftete Gebirge, Schichten.

בְּתוּר — היא תוצאת ה"בתור": בתרי ההרים — חלקי ההרים המבוטרים; בתרי השכבה — חלקי השכבה המבוטרת.

פְּצוּל (בתור פעולה) }
הַתְּפָצוּל (בתור תכונה) } — Cleavage-Spaltbarkeit, Spaltung

למשל: פצול האבנים (בתור פעולה של משהו או משהו); התפצלות האבנים (בתור תכונתן הטבעית).

2. דְּבִלּוּל — Clod — Knollen

גם כאן המונח האנגלי איננו מתאים יפה לגרמני, וגם המלה "דבלול" איננה טובה לא לכאן ולא לכאן: "דבלול" מורה על משהו אשר מתיחס כסרח עודף לגבי הגוף העקרי, וזה סותר את המושג הדרוש. הנני מציע במקומו את המלה "בולבוסי" ("בולבוסי-קרקע", "בולבוסי-ניר", "בולבוסי-צור" וכד').

3. הַפְּרָשָׁה — Separation, Abscheidung

במונח "הפרשה" רגילים להשתמש בתור Secretion. כאן יש לדעתי לתרגם "הפְּרָשָׁה".

4. התְרוֹחָחֻת — Weathering — Verwitterung

המונחים האנגלי והגרמני הם היום במדה רבה אנכרוניזמים ואין כל צורך לתרגמם לעברית לפי מובנם המדויק, אלא יש למצוא מונח מתאים למושג עצמו. המונח "התרוחחות" (מתרגמים גם "התְרוֹחָחֻת" ו"התְמַקְקֻת") אינו מתאים לכאן הן בגלל תכנו והן בגלל חסרונותיו הלשוניות: הפעל יהיה "התרוחח", שם-התאר "מְרוֹחָח" ?

הנני מציע לתרגם

בְּלִיָּה — Weathering — Verwitterung

וזה מתאים בהחלט למושג המבוקש. על־כן נגיד: "בלית-הסלעים", "סלע בלה", "אבן בלה" וכד' ("בלה מוקן" יכול להתיחס גם לעולם הסלעים).

5. חוֹלִית — Dune — Düne

המונח הזה, אף כי נתקדש כבר בשמוש רבים ואף כי ידוע לנו מכמה מקורות ספרותיים קדומים, איננו נח לשמוש מדעי. למדעים כגאוגרפיה, גאולוגיה, פטרוגרפיה, פדולוגיה יש צורך להשתמש בשם תאר הנגזר ממלה "חול": יש אבן-חול, אולם יש גם אבן-גיר המכילה חול ולזאת נקרא "אבן-גיר חולית" וכד'. במקרה זה שמוש במונח "חולית" יגרם לאי-נוחות רבה. יש גם להתחשב בעובדה שמלבד דיונות-חול יש גם דיונות-שלג (כגון בערבות-שלג של סיביריה) — האם גם לאלה נקרא בשם "חוליות" ?

המונח Dune הוא בין-לאומי ואינני רואה כל סיבה להחליפו בחדוש עברי לא מדויק ולא נח. הנני מציע להשתמש להבא במונח "דיונה", ר' "דיונות", שם-תאר "דיונותי" (למשל "תצורה דיונתית").

6. חֲמָרִי — Loamy, lehmig

7. מַיִט — Clay, Ton

8. חֲרָסִיד — Marl, Mergel

העורך מתרגם Loam — Lehm ב"חֲמָרִי". המונח "חמר" הוא הומונימי ביחס לכמה וכמה מושגים ותמיד באופן כללי ביותר. ביחוד נפוץ הוא במונח Material, matière, כלומר חמר עבודה (פיזית או רוחנית); מכאן גם התאר "חמרני" ומזה "חמרנות" וכד'. כל זה סותר את אפשריות השמוש המדעי במלה זאת.

מבלי להכנס בשאלה אם יש להשתמש במונח זה בפזיקה ובחימיה, דעתי היא שיש להוציאו מרשימת המונחים של אותה קבוצת המדעים אשר במונחיהם הנני מטפל כאן.

לפי המובן הרגיל בספרותנו, אשר גם יכול להתאים לשמוש מדעי, יש לתרגם את המלה לטינית — Loam, Lehm

את המושגים Clay, argile, Ton הנני מציע לתרגם בתרגום סתמי; מונח זה הנני לוקח מתוך רשימת מונחים תכניים אשר נתפרסמה ב-ידיעות אגודת האינג'נרים (1926).

החדוש "חרסיד" (אשר גם הוא הוצע ב-ידיעות האינג'נרים) בשביל Marl, marne, Mergel איננו נראה לי למוצלח מסבת דמיונו למונח המוצע "חרסיד ולצרוף" — הר סיד.

הנני ממליץ על המונח היפה, המוצע ע"י מר י. פרס והשאוב ממקורות קדומים¹ והוא המלה "חָנָר". המלה ידועה היטב בערבית מקומית; הוראתה ברורה וצורתה פשוטה ונוחה: "חָנָר" קשור ב"חָנָר", כי "חָנָר" הוא עפר חמר סלעים זה. אפשר אמנם להעיר על קשי ידוע בקריאת השם, אם יהיה רשום בלי נקוד (אפשר לקראו "חור" וכד'), אולם צרה זאת היא כללית למדי ותובעת פתרון ביחוד לגבי הספרות המדעית.

9. תְּלִיבִיד — Concretion, Konkretion

מונח זה מוצלח לפי צורתו, אולם איננו מדויק למדי לפי תכנו: המושג Concretion מתיחס לגופים אשר נוצרו ע"י רכוז חמר מסוים המפוזר בתוך איזה חמר אחר; אין כאן כנגד זה ענין ללכוד חלקים מוכנים ומגובשים עוד מקדם. הנני מציע מונח "תְּלִיבִיד", הבנוי לפי אותו המשקל ואשר יש לו כל הסגולות הלשוניות של המונח המוצע ע"י עורך-רשימת מונחים. נגיד אפוא: "הצורן, אשר בסלעי גיר, מתרכז במקומות מסוימים של הסלע ויוצר תְּלִיבִיזִים"; "כדורי לימונים, בעלי מבנה תְּלִיבִיזִי" (Konkretionäre Struktur) וכד'.

10. תְּלִקִיט — Conglomerate, Konglomerat

המונח המוצע איננו מתאים לכאן בגלל תכנו. המונחים הלועזיים מוסרים בדיוק את תכן המושג: קונגלומרט זהו סלע הבנוי מתערובת חלקי סלעים אחרים; "לקט" מתיחס לדבר-מה מסוים ואינו מורה על תערובת.

1. הרגום, שופטים ד', ה'.

נשאלת כאן שאלה, אם הכרח הוא לתת שם עברי למושג הנדון או אולי מוטב להשאירו בצורתו הבין-לאומית? המלה "קונגלומרט" איננה יום-יומית (אף כי די סופולרית), אולם צורתה הפונטית איננה גוררת כל קשיים דקדוקיים: נגיד "קונגלומרטים" ברבים ו"קונגלומרטי" כשם תאר. דעתי היא שבכל מקרה שמונחים מדעיים או תכניים בין-לאומיים יוכלו להסתגל בלי קשי לכללי הדקדוק העברי, יש להשאירם מבלי שנוי או בשנוי צורה בלבד. כיון שכך הוא המצב במקרה הנדון, הנני מציע להשתמש בעברית במונח "קונגלומרט".